

Ekotoksykologia

Procesy losowe w populacjach a skutki działania substancji toksycznych

Prof. dr hab. Ryszard Laskowski
Instytut Nauk o Środowisku UJ
Ul. Gronostajowa 7, Kraków
pok. 2.1.2

<http://www.eko.uj.edu.pl/laskowski>

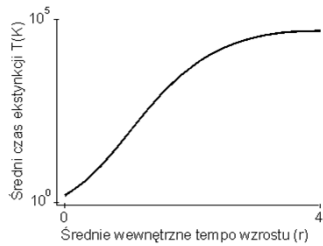
Problemy do dyskusji

- Co to jest „ryzyko ekologiczne”?
- Co wyniki standardowych testów ekotoksykologicznych mówią o ryzyku ekologicznym?
- Znaczenie losowych procesów demograficznych – naturalne procesy populacyjne są niebezpieczne same z siebie.
- Życie w naturze – przyroda zmienna jest!
- Czy zjawiska losowe można uwzględnić z ocenie ryzyka ekologicznym?

Ryzyko ekologiczne – co oznacza?

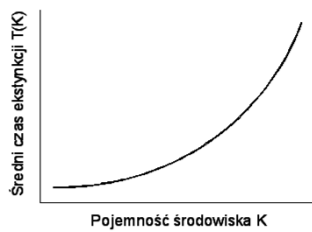
- Ryzyko ekologiczne można definiować jedynie na gruncie **ekologii**, a nie toksykologii!
- Ekologia to nauka o populacjach, zespołach i ekosystemach.
- → Ryzyko ekologiczne można zatem zdefiniować jako:
 - **populacje**: prawdopodobieństwo ekstynkcji (lub czas do ekstynkcji)
 - **zespoły**: spadek bogactwa gatunkowego, zmiany różnorodności itp.
 - **ekosystemy**: zmiany w funkcjonowaniu (np. spadek produktywności, spadek tempa dekompozycji).

Prawdopodobieństwo ekstynkcji populacji w losowym środowisku zależy od jej **wewnętrznego tempa wzrostu**

Czas w pokoleniach; liczebność początkowa równa pojemności siedliska K (na podstawie Bürgera i Lyncha 1997)

Prawdopodobieństwo ekstynkcji populacji w losowym środowisku zależy od **pojemności środowiska**

Czas w pokoleniach; liczebność początkowa równa pojemności siedliska K (na podstawie Bürgera i Lyncha 1997)

Prawdopodobieństwo ekstynkcji populacji w losowym środowisku zależy od **tempa zmian w środowisku**

Czas w pokoleniach; liczebność początkowa równa pojemności siedliska K (na podstawie Bürgera i Lyncha 1997)

Procesy stochastyczne

• Demograficzne

- losowe fluktuacje liczby osobników przeżywających i nowo urodzonych (niezmienne wartości p_x i f_x)
- istotne znaczenie w populacjach mniejszych niż około 100 osobników

• Środowiskowe

- losowe fluktuacje płodności i przeżywalności z powodu zmienności warunków środowiskowych (zmiennie wartości p_x i f_x)
- wpływ na dynamikę populacji niezależny od wielkości populacji

• Genetyczne

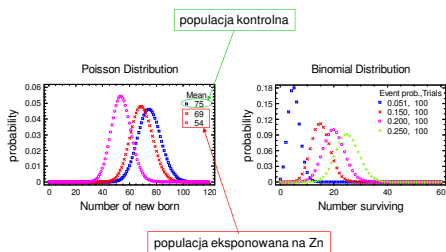
- losowe fluktuacje płodności i przeżywalności z powodu niejednorodności genetycznej populacji (zmiennie wartości p_x i f_x)
- wpływ na dynamikę populacji niezależny od wielkości populacji

Skąd się bierze losowość demograficzna?

- Liczebność populacji jest skończona → bardzo rzadko długoterminowe średnie płodności i prawdopodobieństwa przeżycia są faktycznie realizowane:
 - jeśli $f_i = 2,15$, a $N = 50$ to faktyczna liczba nowo narodzonych może wynieść 107 lub 108, ale NIGDY 107,5
 - jeśli $p_i = 0,13$, a $N = 50$ to faktyczna liczba przeżywających może wynieść 6 lub 7, ale NIGDY 6,5

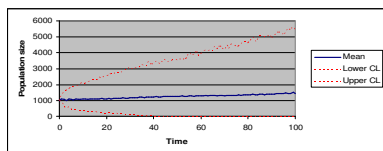
→ Im mniejsza populacja, tym ważniejsze losowe zjawiska demograficzne

Działanie losowości demograficznej w populacji ślimaków

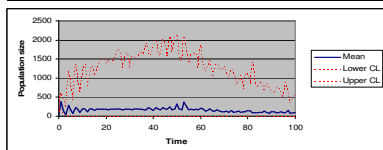

→ Nawet w nieskażonym środowisku populacje mogą wymierać z powodu losowości demograficznej

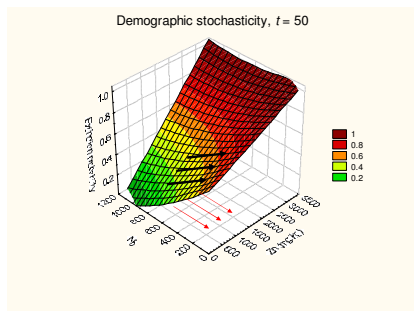
$N_0 = 1000$
 $P_{ext} = 0,13$
 $(t = 100)$

$N_0 = 30$
 $P_{ext} = 0,74$
 $(t = 100)$

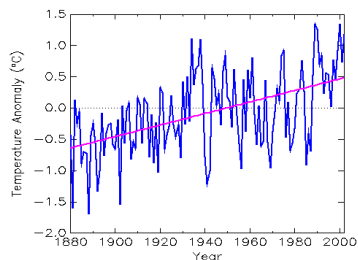
Interakcja między toksycznością i losowością demograficzną

Wnioski

- Znaczenie losowości demograficznej zależy od wielkości populacji;
- Skażenia wpływają na wielkość populacji:
- **skutki działania substancji toksycznych w warunkach polowych nie są niezależne, lecz zależą od interakcji między bezpośrednimi skutkami toksycznymi a zjawiskami losowymi.**
- Interakcja jest prawdopodobnie najważniejsza przy umiarkowanych poziomach skażenia oraz w populacjach o niewielkiej lub średniej liczebności (silne skażenie przeważa nad efektami losowymi, a w dużych populacjach losowość demograficzna ma niewielkie znaczenie).

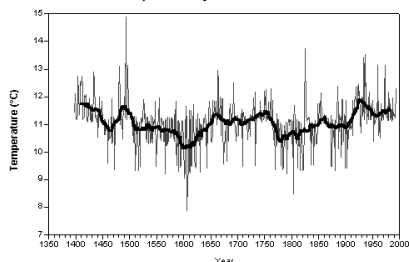
**Życie w naturalnym środowisku:
środowisko jest zmienne i nieprzewidywalne**

Szerokość geograficzna 50° do 70°N, długość geograficzna -60° do 60°
(Global Historical Climatology Network)

**Krótkoterminowa zmienność
temperatury jest nawet większa**

Zrekonstruowane temperatury letnie w Finlandii, 1398-1993

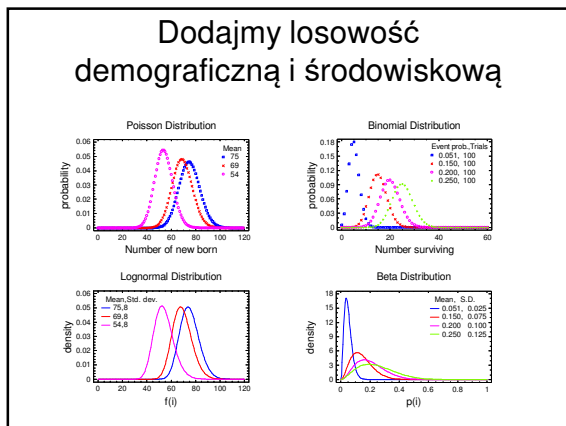

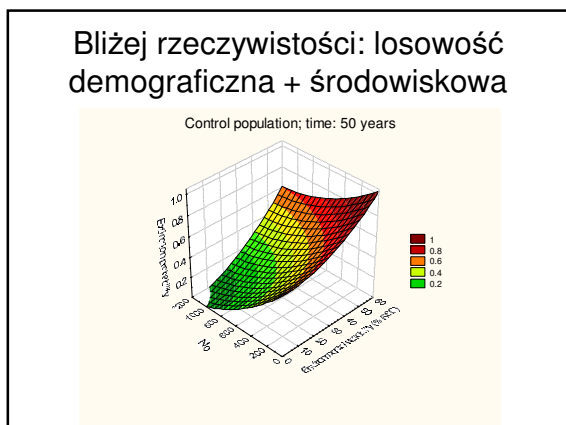
<http://www.greeningearthsociety.org>

**Wpływ temperatury na płodność
koników polnych**

Gatunek	Temperatura (°C)	Kokonów na samicę	Jaj na kokon
<i>Chorthippus brunneus</i>	25	1,6	8,3
	30	8,2	9,7
	35	22,6	10,1
<i>Stenobothrus lienatus</i>	30	0,5	-
	35	2,2	3,2

S. J. Willot i M. Hassall. 1998. Life-history responses of British grasshoppers (Orthoptera: Acrididae) to temperature change. *Functional Ecology*, 12: 231-241.

Wnioski

- Procesy losowe mogą istotnie zmienić ryzyko ekologiczne powodowane przez skażenia;
- Choć w nie zanieczyszczonym środowiskach losowość demograficzna jest ważna wyłącznie w małych populacjach, **substancje toksyczne powodują spadek wielkości populacji, a w konsekwencji wzrost znaczenia losowości demograficznej;**
- Losowość środowiskowa może być ważna także w dużych populacjach (np. przy $N_0 = 1000$, p_{ext} wzrosło z ok. 0,2 przy $RSD = 0$ do 0,7 przy $RSD = 50\%$)

Wnioski dla oceny ryzyka

- Dla rzeczowej oceny ryzyka ekstynkcji niezbędne są następujące dane:
 - historia życia organizmu;
 - ocena wielkości populacji;
 - zmienność warunków środowiskowych.
- Fakty przeczą jednak wysokiemu ryzyku ekstynkcji przy umiarkowanych poziomach skażenia: modele oceny ryzyka powinny uwzględniać zależność od zagęszczenia.

Jak badać procesy stochastyczne?

• Symulacje **Monte Carlo**

- wymyślone w latach 1930., później wykorzystane m.in. w Projekcie Manhattan
- wśród twórców m.in. **Stanisław Ulam**
- klasa metod algorytmów obliczeniowych polegających na zastosowaniu liczb losowych lub pseudolosowych

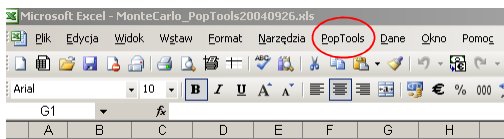

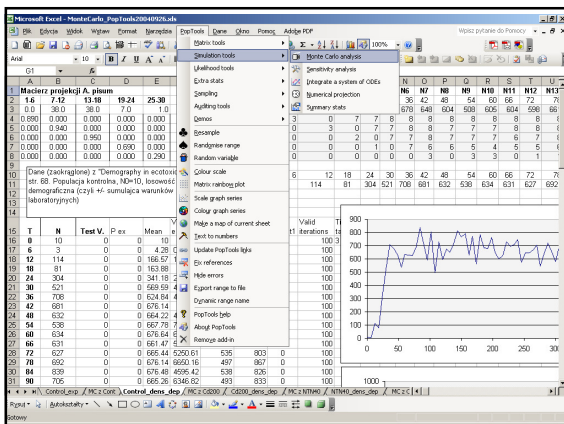
Badanie procesów stochastycznych w populacjach

- Jakiego rodzaju losowość ma być symulowana?
 - **demograficzna:** liczba nowo narodzonych z rozkładu Poissona; liczba przeżywających z rozkładu dwumianowego
 - **środowiskowa:** f_x z rozkładu log-normalnego; p_x z rozkładu beta.
 - genetycznej nie odróżniamy od środowiskowej

Zastosowanie arkusza MS-Excel i dodatku PopTools do analiz Monte Carlo

<http://www.cse.csiro.au/poptools/>

Zestawienie danych i obliczenia w PopTools

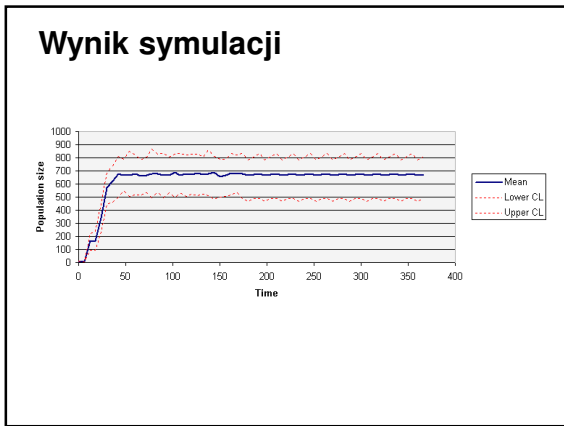
A	B	C	D	E	F	
1 Macierz projekcji A, pt/m						
2	1,6	7,12	13,16	19,24	25,30	31,36
3	0,0	35,0	38,0	7,0	1,0	0,0
4	0,890	0,000	0,000	0,000	0,000	0,0
5	0,000	0,940	0,000	0,000	0,000	0,0
6	0,000	0,000	0,950	0,000	0,000	0,0
7	0,000	0,000	0,000	0,680	0,000	0,0
8	0,000	0,000	0,000	0,000	0,290	0,0
10 Dane (zakładane) z "Demography in ecotoxicology", str. 68: Populacja kontrolna, K2=10, losowość						
12 Demograficzna (czyli w- sumujaca warunków laboratoryjnych)						

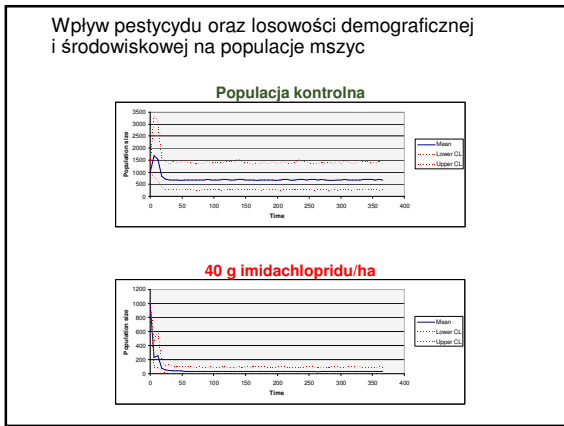
$$n_{2,t+1} = \frac{P_1 n_{1,t}}{1 + cN_t}$$

N0	N1	N2	N3	N4	N5	N6	N7	N8	N9	N10	N11	N12	N13	N14	N15	N16	N17	N18	N19	N20	N21	
0	6		12	18	24	30	36	42	48	54	60	66	72	78	84	90	96	102	108	114	120	126
10	0	156	117	454	582	542	651	605	670	722	660	707	715	654	773	784	658	710	574	643	579	
0	4	0	6	7	8	9	8	8	9	9	9	9	9	8	8	8	8	8	8	9	9	9
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	2	0	7	5	8	6	7	7	7	7	8	6	8	8	8	8	8	5	8	8
0	0	0	0	0	1	0	6	3	5	4	6	4	5	6	7	5	6	5	5	3	5	5
0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	1	2	2	1	1	1	2	2	3	1	2	2
0	6		12	18	24	30	36	42	48	54	60	66	72	78	84	90	96	102	108	114	120	126
10	4	159	127	469	603	569	679	631	698	752	679	737	746	686	805	815	690	740	601	672	610	

Dialogowe okno "New/Load analysis" z następującymi ustawieniami:

- Test value: Control_chem_1691636377
- Lower percentile: 0,025
- Upper percentile: 0,975
- Number of replicates: 100
- Output (choose 1 cell): Control_chem_1691636377
- Test criterion: < > <= > <= > < > Range
- Precision: 6

Przesłanie na pożegnanie:

Życie w nieprzewidywalnym świecie jest niebezpieczne!

